

Ryszard A. Stefański
prof. dr hab.
Uczelnia Łazarskiego w Warszawie
e-mail: ryszard.stefanski@lazarski.pl
ORCID: 0000-0003-0995-9499

Rozszerzenie przyczyn wyłączenia sędziego z mocy prawa jako wzmocnienie gwarancji bezstronności sądu w polskim procesie karnym

Streszczenie

Celem artykułu jest wskazanie innych, poza określonymi w art. 40 § 1 k.p.k., przyczyn wyłączenia sędziego z mocy prawa. Tezę badawczą stanowi twierdzenie, że potrzebne jest zwiększenie gwarancji bezstronności sądu poprzez rozszerzenie katalogu okoliczności powodujących *ex lege* wyłączenie sędziego od udziału w sprawie. W rozważaniach została wykorzystana metoda dogmatyczno-prawna i metoda analizy orzecznictwa. Przeprowadzona analiza wykazała, że sędzia powinien ulegać wyłączeniu z mocy prawa od udziału w sprawie, w której: stosował lub przedłużał tymczasowe aresztowania w postępowaniu przygotowawczym, przekazał sprawę prokuratorowi w celu uzupełnienia śledztwa lub dochodzenia, orzekał w sprawie, z której wyłączono materiały do odrębnego prowadzenia w stosunku współdziałających w popełnieniu przestępstwa – co do tej sprawy, orzekał w składzie sądu odwoławczego, który uchylił orzeczenie i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania – co do powtórnego jej rozpoznawania zarówno w sądzie II, jak i I instancji, orzekał w sprawie, z którą jest związane postępowanie o odszkodowania za niesłuszne skazanie albo niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie.

Słowa kluczowe: bezwzględne przyczyny wyłączenia, gwarancje bezstronności, postulaty *de lege ferenda*, wyłączenie sędziego, wyłączenie z mocy prawa

Wprowadzenie

Bezstronność sądu jest jednym z filarów wymiaru sprawiedliwości¹. Jest immanentnie związana z wymiarem sprawiedliwości i jej znaczenie jest szczególne zwłaszcza w sprawach karnych, w których dochodzi do najgłębszej ingerencji w prawa i wolności jednostki. Stanowi istotny element rzetelnego procesu karnego, który jest fundamentem współczesnego statusu jednostki w państwie demokratycznym oraz jest ważną przesłanką społecznego zaufania do wymiaru sprawiedliwości i prestiżu prawa. Bezstronność sądu jest podstawowym założeniem prawidłowo funkcjonującego wymiaru sprawiedliwości. Ma też na celu budowanie zaufania społecznego dla wymiaru sprawiedliwości, opartego na jego bezstronności, bowiem – jak trafnie zauważa się w doktrynie – nie sposób sobie wyobrazić sprawowania wymiaru sprawiedliwości przy stronnicy postawie sędziego².

Jedną z gwarancji bezstronności sądu jest wyłączenie sędziego. Stanowi także gwarancję realizacji zasady niezawisłości sędziowskiej i mimo że jest uregulowane w ustawie procesowej, ma w istocie rzeczy charakter ustrojowy.

Ze względu na znaczenie tej instytucji dla przestrzegania zasady bezstronności istotnego znaczenia nabiera właściwe uregulowanie przesłanek, które powodują *ipso iure* wyłączenie sędziego (*iudex inhabilis*).

Wyliczenie przyczyn wyłączenia sędziego zawarte w art. 40 § 1 k.p.k. ma charakter zamknięty (*numerus clausus*), co wyklucza możliwość wyłączenia sędziego z innych powodów niż wskazane w tym przepisie. Przepis zawiera bezwzględne przyczyny wyłączenia sędziego od udziału w sprawie i ma charakter wyjątkowy, dlatego nie może podlegać wykładni rozszerzającej³.

1 Zob. szerzej Z. Tobor, *Bezstronność sędziego*, „Przegląd Sądowy” 2005, nr 6, s. 3–15.

2 W. Jasiński, w: P. Wiliński (red.), *System Prawa Karnego Procesowego*, t. III, cz. 2, *Zasady procesu karnego*, Warszawa 2014, s. 1222; wyrok NSA z dnia 19 stycznia 2010 r., II OSK 1770/09, LEX nr 597375.

3 E. Skrętowicz, *Iudex inhabilis i iudex suspectus w polskim procesie karnym*, Lublin 1994, s. 20–21; K. Papke-Olszauskas, *Wyłączenie uczestników procesu karnego*, Gdańsk 2007, s. 108; T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, *Artykuły 1–467*, Warszawa 2014, s. 218; J. Grajewski, P. Rogoziński, w: S. Steinborn (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, t. I, LEX/el. 2016, art. 40, teza 3; J. Kosonoga, w: R.A. Stefański, S. Zabłocki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, Warszawa 2017, s. 548; H. Paluszkiwicz, w: K. Dudka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2023, s. 126; P. Czarnecki, A. Ważny, w: A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2023, s. 200; M. Rogacka-Rzewnicka, w: D. Szumilo-Kulczycka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, LEX/el. 2022, art. 40, teza 2; uchwała SN z dnia 18 maja 1972 r., VI KZP 75/71, OSNKW 1972, nr 7–8, poz. 115; uchwała SN z dnia 19 listopada 1982 r., VI KZP 24/82, OSNKW 1983, nr 3, poz. 16; postanowienie SN z dnia 14 stycznia 2009 r., V KK 285/08, LEX nr 485035; postanowienie SN z dnia 13 czerwca 2007 r., V KK 15/07, „Krakowskie Zeszyty Sądowe”

Analiza normatywna tych przyczyn prowadzi do wniosku, że nie obejmują wszystkich okoliczności, które powinny skutkować wyłączeniem *ex lege* sędziego, a jest to o tyle istotne, że tylko taki tryb jego wyłączenia stanowi gwarancję, iż nie będzie orzekał sędzia, co do którego zachodzi wysokie prawdopodobieństwo, że może nie być bezstronny. Wynika to z faktu, że o jego wyłączeniu decyduje ustawa, a nie zależy ono od decyzji sądu. Trafnie w literaturze zauważa się⁴, że kilka słusznych postulatów *de lege ferenda* zgłaszanych od dawna w doktrynie nie doczekało się realizacji w obowiązującym Kodeksie postępowania karnego⁵.

Co do zasady powinno mieć miejsce wyłączenie sędziego z mocy prawa od udziału w sprawie, który zajmował w niej wcześniej merytoryczne stanowisko, z tym że generalnie orzekanie w tzw. sprawach incydentalnych nie może być okolicznością przemawiającą za wyłączeniem sędziego; może mieć miejsce wyjątkowo w sytuacji, gdy orzekanie w takiej sprawie może wpływać na późniejsze merytoryczne rozstrzygnięcie o przedmiocie procesu w jego głównym nurcie.

Sędzia powinien ulegać wyłączeniu z mocy prawa od udziału w sprawie, w której:

- 1) stosował lub przedłużał tymczasowe aresztowania w postępowaniu przygotowawczym (art. 258 k.p.k.);
- 2) wydał postanowienie o przekazaniu sprawy prokuratorowi w celu uzupełnienia śledztwa lub dochodzenia (art. 344a § 1 k.p.k.);

2007, nr 12, poz. 24; postanowienie SN z dnia 27 stycznia 2005 r., IV KK 385/04, OSNwSK 2005, nr 1, poz. 217; postanowienie SN z dnia 11 grudnia 2002 r., V KK 135/02, OSNKW 2003, nr 3–4, poz. 36; postanowienie SN z dnia 13 czerwca 2007 r., V KK 15/07, LEX nr 299219; postanowienie SN z dnia 14 stycznia 2009 r., V KK 285/08, LEX nr 485035; postanowienie SN z dnia 14 listopada 2017 r., V KK 216/17, LEX nr 2449657; postanowienie SA w Szczecinie z dnia 16 października 2012 r., II AKz 387/12, LEX nr 1237952. Odmienne: wyrok TK z dnia 20 lipca 2004 r., SK 19/02, OTK-A 2004, nr 7, poz. 67; uchwała SN z dnia 29 stycznia 1987 r., OSNKW 1987, nr 3–4, poz. 27; uchwała SN z dnia 20 czerwca 1991 r., I KZP 10/91, OSNKW 1992, nr 1–2, poz. 8, z głosami krytycznymi T. Grzegorzcyka, „Państwo i Prawo” 1993, nr 6, s. 112–115; L. Sługockiego, „Przegląd Sądowy” 1992, nr 11–12, s. 142–146, „Palestra” 1992, nr 3–4, s. 103–106 oraz z głosem aprobującym S. Cory, „Przegląd Sądowy” 1992, nr 11–12, s. 147–149 i uwagami aprobującymi R.A. Stefańskiego, *Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za lata 1991–1993*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1995, nr 2, s. 59–60; postanowienie SN z dnia 26 kwietnia 2007 r., I KZP 9/07, OSNKW 2007, nr 5, poz. 39; A. Murzynowski, *Głosa do postanowienia SN z 23.02.1963 r.*, V KO 18/63, „Państwo i Prawo” 1964, nr 5–6, s. 971–972; W. Jasiński, w: J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 147–148.

4 W. Jasiński, *Przesłanki wyłączenia sędziego z mocy prawa na tle orzecznictwa i piśmiennictwa karnoprosesowego*, w: L. Bogunia (red.), *Nowa kodyfikacja prawa karnego*, t. XIX, Wrocław 2006, s. 119.

5 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jedn. Dz. U. z 2025 r. poz. 46 ze zm.), dalej: k.p.k.

- 3) orzekał w sprawie, z której wyłączono materiały do odrębnego prowadzenia w stosunku współdziałających w popełnieniu przestępstwa;
- 4) orzekał w składzie sądu odwoławczego, który uchylił orzeczenie i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania – co do powtórnego rozpoznania tej sprawy zarówno w sądzie II, jak i I instancji;
- 5) orzekał w sprawie, z którą jest związane postępowanie o odszkodowania za niesłuszne skazanie albo niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie (art. 552 § 4 k.p.k.).

Zdają sobie sprawę, że rozszerzenie przyczyn wyłączenia sędziego z mocy prawa – co sygnalizuje się w doktrynie – może doprowadzić do nadmiernej kazuistki, bowiem trudno wyczerpać wszystkie przyczyny wyłączenia sędziego w tym trybie⁶, lecz z uwagi na znaczenie tych okoliczności dla oceny bezstronności sędziego nie może to być istotna przeszkoda do rozszerzenia tego katalogu.

Powyższe okoliczności jako przyczyny wyłączenia sędziego różnie są oceniane w doktrynie i judykaturze; nie są kategoryzowane jako przyczyny powodujące wyłączenie sędziego z mocy prawa lub uzasadniające jego wyłączenie na mocy orzeczenia sądu albo są irrelevantne.

Dokonując oceny tych okoliczności, trzeba mieć na uwadze, że wyłączenie sędziego ma zagwarantować jego bezstronność także w odbiorze zewnętrznym, tj. by w odczuciu społecznym nie powstało przekonanie o braku warunków do rozpoznania sprawy przez sąd w sposób obiektywny i bezstronny⁷.

Stosowanie i przedłużanie tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym

W doktrynie i orzecznictwie wypowiedany jest prawie powszechny pogląd, że sędzia stosujący lub przedłużający tymczasowe aresztowanie w postępowaniu przygotowawczym nie podlega *ipso iure* wyłączeniu od udziału w merytorycznym rozpoznaniu sprawy, w której orzekał o stosowaniu lub przedłużeniu tego środka⁸. Argumentuje się, że nie ma do takiego sędziego zastosowania art. 40 § 1 pkt 5 k.p.k., bowiem sędzia ten nie brał udziału w sprawie jako prokurator, obrońca,

6 M. Rogalski, *Niezawisłość sędziowska w postępowaniu karnym*, Lublin 2000, s. 112.

7 J. Skorupka, *Glosa do uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego – Izba Karna z dnia 13 czerwca 2023 r.*, I KZP 22/22, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2024, nr 1, s. 52.

8 W. Jasiński, *Przesłanki...*, s. 134; J. Paśkiewicz, *Wybrane zagadnienia instytucji świadka koronnego w świetle Konstytucji RP i Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2004, nr 1, s. 131 i n.; P. Czarnecki, A. Ważny, w: A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania karnego...*, s. 203.

pełnomocnik ani nie miał przymiotu prowadzącego postępowanie; nie jest prowadzeniem postępowania wykonywanie przez sędziego czynności w postępowaniu przygotowawczym, jaką jest incydentalna czynność stosowania tymczasowego aresztowania. Wskazuje się też, że sędzia, orzekając o tymczasowym aresztowaniu, nie bada merytorycznie materiału dowodowego, tylko ocenia, czy istnieją przesłanki zastosowania tego środka, a jego kontakt i analiza zebranego materiału dowodowego jest ograniczona oraz nie stwarza realnego zagrożenia dla bezstronności sędziego⁹. W judykaturze *expressis verbis* twierdzi się: „Nie zachodzi potrzeba wyłączenia sędziów od orzekania w głównym nurcie procesu w przypadku wcześniejszego rozpoznania przez nich kwestii tymczasowego aresztowania. Co więcej, zapatrywanie to odnieść trzeba także do orzeczeń o kosztach postępowania oraz nadaniu klauzuli wykonalności”¹⁰. Organ ten poszedł jeszcze dalej, uznając, że sędzia taki nie jest także *iudex suspectus*, bowiem: „Oceny sędziowskie, mieszczące się w granicach argumentów oceniających materiał dowodowy dla potrzeb stosowania środka zapobiegawczego, nie wykraczające poza zakres orzekania, pozbawione uprzedzeń osobistych, nawet jeśli mają charakter kategoriyczny, nie uzasadniają wątpliwości co do bezstronności sędziego w rozumieniu przepisu art. 41 § 1 k.p.k.”¹¹.

Z orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPCz) wynika, że ocena tego wpływu jest uzależniona od rodzaju ustaleń poczynionych przez sędziego w celu zastosowania tymczasowego aresztowania lub rozstrzygnięcia o potrzebie jego dalszego stosowania. Podejmowanie przez sędziego czynności sądowych w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym przez organy ścigania, w tym podejmowanie decyzji dotyczących tymczasowego aresztowania, samo w sobie nie może przesądzać o istnieniu wątpliwości co do bezstronności sędziego¹². Jeżeli jednak wiąże się ono z koniecznością ustalenia bardzo wysokiego stopnia prawdopodobieństwa winy (a nie jedynie prawdopodobieństwa sprawstwa) i jest stosowane wielokrotnie przez danego sędziego, to zbliża się swoim charakterem do wyrokowania w sprawie i skutkuje brakiem bezstronności sędziego przy orzekaniu

9 W. Jasiński, *Przesłanki...*, s. 134.

10 Postanowienie SN z dnia 18 września 2013 r., V KZ 55/13, „Prokuratura i Prawo – wkładka” 2013, nr 12, poz. 5, z głosem krytyczną Ł. Cory, „Gdańskie Studia Prawnicze. Przegląd Orzecznictwa” 2015, nr 2, s. 84–92.

11 Postanowienie SN z dnia 17 sierpnia 2007 r., III KK 218/07, OSNwSK 2007, nr 1, poz. 1828.

12 Wyrok ETPCz z dnia 26 lutego 1993 r., w sprawie *Padovani v. Włochy*, skarga nr 13396/87, pkt 27–29.

co do *meritum*¹³. Istotne jest zatem to, czy w decyzji o tymczasowym aresztowaniu wydanej w postępowaniu przygotowawczym sąd wskazał jedynie na wysokie prawdopodobieństwo sprawstwa oskarżonego, czy też użył zwrotu, który może być uznany za przesądzenie o tym sprawstwie. W tej drugiej sytuacji późniejsze orzekanie w przedmiocie odpowiedzialności karnej oskarżonego przez ten sam skład orzekający, który stosował tymczasowe aresztowanie, narusza wymóg bezstronności, i to w jej aspekcie subiektywnym, nawet jeżeli pomiędzy wydawaniem tych decyzji upłynął okres prawie 2 lat¹⁴. Trybunał także uznał, że nie traci przymiotu bezstronności sędzia, który orzekając w przedmiocie tymczasowego aresztowania, ustalił zaistnienie prawdopodobieństwa popełnienia czynu zabronionego o wysokim stopniu społecznej szkodliwości w warunkach powrotu do przestępstwa¹⁵.

Sędzia, który uwzględnia wnioski o zastosowanie tymczasowego aresztowania lub jego przedłużenie, ocenia zebrane dowody i przyjmuje, że wskazują one na duże prawdopodobieństwo, że podejrzany popełnił zarzucane mu przestępstwo (art. 249 § 1 *in fine* k.p.k.). Przez tak wysoki stopień uprawdopodobnienia rozumie się, że zarzucany czyn stanowi przestępstwo oraz domniemywa się, że jego sprawcą jest podejrzany¹⁶. Dokonanie takiej oceny wymaga przynajmniej wstępnej wypowiedzi sądu na temat jakości zebranych dowodów. Ponadto sędzia wyrabia sobie zdanie w danej sprawie, a w związku z tym jego udział w rozstrzygnięciu kwestii incydentalnej o tak dużym stopniu uprawdopodobnienia popełnienia przestępstwa nie pozostaje bez wpływu na jego ocenę przy rozstrzygnięciu o winie oskarżonego¹⁷. Realne jest, że sędzia, wydając wyrok, może dążyć do podtrzymania uprzednio dokonanej oceny dowodów¹⁸. Rodzi to zasadne przekonanie, że sędzia dokona takiej samej oceny dowodów. Co do powzięcia takiego przekonania nie ma znaczenia, czy wypowiedź sędziego dotyczyła treści dowodu, czy zostało wyrażone

13 Wyroki ETPCz: z dnia 24 maja 1989 r., w sprawie *Hauschildt v. Dania*, skarga nr 1048683, pkt 52 oraz z dnia 22 kwietnia 2004 r., w sprawie *Cianetti v. Włochy*, skarga nr 55634/00, pkt 40–45. Wyrok ETPCz z dnia 13 czerwca 2013 r., w sprawie *Romenskiy v. Rosja*, skarga nr 22875/02.

14 Tak wyrok ETPCz z dnia 7 stycznia 2016 r., w sprawie *Dāvidsons i Savins v. Łotwa*, skargi nr 17574/07 i 25235/07, pkt 51–52.

15 Wyrok ETPCz z dnia 20 grudnia 2005 r., w sprawie *Jasiński v. Polska*, skarga nr 30865/96, pkt 54–58.

16 R.A. Stefański, *Tymczasowe aresztowanie i związane z nim środki przymusu w nowym kodeksie postępowania karnego*, w: *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks postępowania karnego. Krótkie komentarze*, z. 6, Warszawa 1997, s. 20.

17 B. Gronowska, *Sprawa Nortier przeciwko Holandii – problem bezstronności w rozumieniu art. 6 § 1 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, „Palestra” 1984, nr 3–4, s. 121.

18 Ł. Cora, *Glosa do postanowienia SN z dnia 18 września 2013 r.*, V KZ 55/13..., s. 89.

stanowisko daleko idące, ujawniające ukształtowany pogląd co do meritum sprawy. Chodzi bowiem o wyrobienie sobie przez sędziego poglądu na sprawę, a nie jego uzewnętrznienie. Ponadto, stosując tymczasowe aresztowanie na podstawie art. 258 § 2 k.p.k., sędzia prognozuje, że zostanie wymierzona surowa kara, a więc ocenia nie tylko dowody co do sprawstwa podejrzanego, ale także okoliczności wpływające na wymiar kary, tym samym znajduje się w zbliżonej sytuacji jak podczas wyrokowania.

Zasadnie zatem w literaturze podkreśla się, że *de lege ferenda* w celu wyeliminowania powstających wątpliwości konieczne jest rozważenie przez ustawodawcę rozszerzenia podstaw wyłączenia sędziego *iudex inhabilis* od udziału w orzekaniu o przedmiocie procesu, w razie gdy niezależnie od stadium postępowania karnego brał on udział w wydaniu postanowienia o tymczasowym aresztowaniu¹⁹ lub jego przedłużaniu. W tym postulacie zbyt daleko idące jest żądanie wyłączenia sędziego, który orzekał o tymczasowym aresztowaniu także w postępowaniu sądowym.

Rozwiązania takie zawierał Kodeks postępowania karnego z 1969 r.²⁰, do którego ustawa z dnia 29 czerwca 1995 r. o zmianie Kodeksu postępowania karnego, ustawy o ustroju sądów wojskowych, ustawy o opłatach w sprawach karnych i ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich²¹, do przyczyn wyłączenia sędziego z mocy prawa, dodała „udział w wydaniu postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania w toku postępowania przygotowawczego” (art. 30 § 1 pkt 8 k.p.k. z 1969 r.). Dodatkowego argumentu za tym wnioskiem dostarcza treść art. 517g § 3 *in fine* k.p.k. przewidującego wyłączenie sędziego z mocy prawa w sytuacji, gdy w postępowaniu przyspieszonym sąd na podstawie okoliczności ujawnionych po rozpoczęciu przewodu sądowego przewiduje możliwość wymierzenia oskarżonemu kary powyżej 2 lat pozbawienia wolności. Wówczas rozstrzyga w przedmiocie środka zapobiegawczego i przekazuje sprawę prokuratorowi w celu przeprowadzenia postępowania przygotowawczego na zasadach ogólnych.

Przekazanie sprawy prokuratorowi w celu uzupełnienia śledztwa lub dochodzenia

W kontekście art. 40 § 1 pkt 7 k.p.k. przewidującego wyłączenie sędziego od udziału w sprawie, w której brał udział w wydaniu orzeczenia, które zostało uchylone, nie ma wątpliwości, że nie ulega wyłączeniu *ipso iure* sędzia w sprawie, który przekazał ją

19 *Ibidem*, s. 92. Wcześniej postulat taki zgłaszał E. Skrętowicz, *Iudex inhabilis...*, s. 79.

20 Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 13, poz. 96 ze zm.).

21 Dz. U. Nr 89, poz. 443 ze zm.

prokuratorowi w celu uzupełnienia śledztwa lub dochodzenia (art. 344a § 1 k.p.k.), w wypadku gdy postanowienie o przekazaniu zostało uchylone przez sąd odwoławczy. W doktrynie akceptuje się to rozwiązanie, zaznaczając, że w tym wypadku nie zachodzi niebezpieczeństwo stronniczości sędziego, gdyż nie wchodzi w grę merytoryczne rozpoznanie sprawy, a o kwestię techniczną związaną z postępowaniem dowodowym i ocenę rzetelności prowadzenia tego postępowania²². Za niestosowaniem art. 40 § 1 pkt 7 k.p.k. do sędziego, który brał udział w wydaniu postanowienia o przekazaniu sprawy prokuratorowi do uzupełnienia śledztwa lub dochodzenia, przemawia przede wszystkim to, że nie następuje przekazanie sprawy – jak tego wymaga ten przepis – do ponownego rozpoznania, a ostateczne rozstrzygnięcie tej kwestii następuje w toku instancji²³.

Sędzia taki nie może jednak ponownie orzekać o przekazaniu sprawy prokuratorowi. Słusznie w orzecznictwie zwraca się uwagę: „Sędzia biorący udział w wydaniu na podstawie art. 345 § 1 [obecnie art. 344 § 1 – R.A.S.] k.p.k. postanowienia, które sąd odwoławczy uchylił i przekazał sprawę sądowi pierwszej instancji do rozpoznania, nie jest – co do zasady – wyłączony od udziału w sprawie na zasadzie art. 40 § 1 pkt 7 k.p.k. Jeżeli jednak podejmowana przezeń czynność sprowadza się, bez pojawienia się nowych okoliczności faktycznych lub odmiennych uwarunkowań prawnych, do ponownego udziału w wydaniu orzeczenia w tej kwestii, która stanowiła przedmiot rozstrzygnięcia w orzeczeniu uchylonym przez sąd odwoławczy, należy uznać, że naruszony został wskazany wyżej przepis art. 40 § 1 pkt 7 k.p.k.”²⁴. Nie znajduje uzasadnienia w tym przepisie pogląd, że do naruszenia tego przepisu dochodzi dopiero wtedy, gdy sędzia ten wypowiedział się wyraźnie co do kwestii odpowiedzialności karnej osób objętych aktem oskarżenia w uzasadnieniu postanowienia o zwrocie sprawy do postępowania przygotowawczego²⁵.

22 W. Jasiński, *Przesłanki...*, s. 139; W. Jasiński, *Bezstronność sądu i jej gwarancje w polskim procesie karnym*, Warszawa 2009, s. 309; T. Malinowski, *Wyłączenie sędziego w nowej kodyfikacji prawa karnego procesowego w Polsce*, w: P. Kruszyński (red.), *Nowe uregulowania prawne w Kodeksie postępowania karnego z 1997 r.*, Warszawa 1999, s. 154; E. Kruk, w: Z. Kwiatkowski (red.), *System Prawa Karnego Procesowego*, t. V, *Sądy i inne organy postępowania karnego*, Warszawa 2015, s. 547–548; D. Świecki, w: D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, Art. 1–424, Warszawa 2024, s. 242. Uchwała SN z dnia 18 maja 1972 r., VI KZP 75/71, OSNKW 1972, nr 7–8, poz. 115.

23 Z. Doda, *Zażalenie w procesie karnym*, Warszawa 1985, s. 312; R. Kmieciak, *Glosa do uchwały SN z dnia 30 września 2003 r.*, I KZP 26/03, „Państwo i Prawo” 2004, nr 6, s. 126.

24 Uchwała SN z dnia 30 września 2003 r., I KZP 26/03, OSNKW 2003, nr 9–10, poz. 82, z glosą częściowo krytyczną R. Kmieciaka, „Państwo i Prawo” 2004, nr 6, s. 124–128; wyrok SN z dnia 15 listopada 2013 r., III KK 227/13, LEX nr 1403880; postanowienie SA w Katowicach z dnia 15 kwietnia 2009 r., II AKz 206/09, „Prokuratura i Prawo – wkładka” 2009, nr 11–12, poz. 33.

25 Wyrok SA w Szczecinie z dnia 28 listopada 2012 r., II AKa 162/12, LEX nr 1240176.

Ze względu na konieczność zachowania obiektywizmu uzasadnione jest odsunięcie sędziego od udziału w sprawie, w której wydał postanowienie o przekazaniu jej prokuratorowi w celu uzupełnienia śledztwa lub dochodzenia. Wydając takie postanowienie, wyraża w nim swoją ocenę przedłożonych dowodów i w wypadku gdy uznaje, że istotne braki postępowania dotyczą sfery dowodowej, i zaleca poszukiwanie dowodów, wyraźnie daje do zrozumienia, że przedłożone dowody nie są wystarczające do skazania oskarżonego.

Orzekanie w wyłączonej sprawie do odrębnego postępowania dotyczącej współsprawców, gdy sędzia orzekł w sprawie głównej

Artykuł 40 § 1 k.p.k. w żadnym punkcie nie daje podstaw do wyłączenia z mocy prawa sędziego od udziału w sprawie, która została wyłączona do odrębnego prowadzenia ze sprawy głównej, w której wypowiedział się co do winy oskarżonego o przestępstwo popełnione we współdziałaniu z tym współoskarżonym²⁶. W doktrynie twierdzi się, że jest to klasyczny zarzut *iudicis suspecti*, który może być rozstrzygnięty na żądanie samego sędziego lub na wniosek strony²⁷.

W orzecznictwie ETPCz wystąpiła rozbieżność co do dopuszczalności orzekania przez sędziego w sprawach, w których orzeczenia opierają się na takim samym lub zbliżonym materiale dowodowym²⁸. Organ ten zajmował stanowisko, że fakt, iż sędzia orzekł już co do podobnych, ale niepowiązanych ze sobą zarzutów karnych, lub okoliczność, że uprzednio sądził współoskarżonego w oddzielnym postępowaniu, same w sobie nie wystarczają do sformułowania uzasadnionych wątpliwości co do bezstronności takiego sędziego w późniejszym postępowaniu wobec innego współoskarżonego²⁹. Inaczej Trybunał potraktował sytuację, gdy poprzednio

26 Uchwała SN z dnia 30 kwietnia 1969 r., VI KZP 54/68, OSNKW 1969, nr 7–8, poz. 78, z głosami aprobowanymi E. Skrętowicza, „Nowe Prawo” 1970, nr 2, s. 304–306, A. Kaftala, „Państwo i Prawo” 1970, nr 5, s. 826–827; K. Papke-Olszauskas, *Wyłączenie uczestników...*, s. 126–127; T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego...*, s. 221; P. Hofmański (red.), *Kodeks postępowania karnego*, t. 1, *Komentarz do artykułów 1–296*, Warszawa 2007, s. 265; J. Kosonoga, w: R.A. Stefański, S. Zabłocki (red.), *Kodeks postępowania karnego...*, s. 572.

27 E. Skrętowicz, *Iudex inhabilis...*, s. 80–81.

28 M. Wąsek-Wiaderek, P. Wiliński, *Konstytucyjne i konwencyjne gwarancje*, „Przeгляд Sądowy” 2023, nr 10, s. 121–124.

29 Wyroki ETPCz: z dnia 10 sierpnia 2006 r., w sprawie *Schwarzenberger v. Republika Federalna Niemiec*, skarga nr 75737/01, pkt 42; z dnia 12 czerwca 2008 r., w sprawie *Elezi v. Republika Federalna Niemiec*, skarga nr 26771/03, pkt 48–54; z dnia 24 marca 2009 r., w sprawie *Poppe v. Niderlandy*, skarga nr 32271/04, pkt 26.

wydany przez danego sędziego wyrok zawiera ustalenia, które w rzeczywistości przesądzą kwestię winy oskarżonego sądzonego w późniejszym procesie³⁰.

Sąd Najwyższy przyjął, że:

- „W wypadku, gdy materiał dowodowy, na podstawie którego orzeczono w przedmiocie odpowiedzialności karnej jednego ze sprawców czynu, miałby stanowić podstawę dowodową orzeczenia w przedmiocie odpowiedzialności karnej także i innego współsprawcy (podżegacza lub pomocnika) tego samego czynu, sędzia, który dokonał oceny dowodów w odniesieniu do jednej z tych osób, powinien być wyłączony od udziału w sprawie dotyczącej pozostałych, z uwagi na istnienie okoliczności, która »mogłaby wywołać uzasadnioną wątpliwość co do jego bezstronności« w rozumieniu art. 41 § 1 k.p.k.»³¹;
- „Jeżeli sędzia zajął stanowisko w poprzednio rozpoznawanej innej sprawie, mającej ścisły i nierozzerwalny związek ze sprawą aktualnie rozpoznawaną, niezależnie od tego czy nastąpiło to przy orzekaniu w instancji a quo, czy ad quem, uznać należy istnienie uzasadnionych wątpliwości, co do jego bezstronności, właśnie w aspekcie zewnętrznym, a to z kolei powinno skutkować podjęciem decyzji o jego wyłączeniu od rozpoznawania tej drugiej sprawy w oparciu o przepis art. 41 § 1 k.p.k.»³².

Podstawowym zatem kryterium decydującym o zaistnieniu podstawy wyłączenia sędziego jest stopień powiązania dowodowego spraw rozstrzygniętych wcześniej z tymi, które mają być rozstrzygnięte później.

Nie zabezpiecza w takiej sytuacji bezstronności sądu możliwość wyłączenia sędziego na mocy orzeczenia sądu, a może to gwarantować jedynie uznanie tej okoliczności za przyczynę powodującą wyłączenie sędziego z mocy prawa. Przemawia za tym fakt, że sędzia, orzekając w sprawie, z której zostały wyłączone materiały do odrębnego prowadzenia, wyrobił już sobie przekonanie co do wiarygodności

30 Tak wyroki ETPCz z dnia 7 sierpnia 1996 r., w sprawie *Ferrantelli i Santangelo v. Włochy*, skarga nr 19874/92, pkt 59 oraz z dnia 16 listopada 2000 r., w sprawie *Rojas Morales v. Włochy*, skarga nr 39676/98, pkt 33; wyrok ETPCz z dnia 16 lutego 2021 r., w sprawie *Meng v. Republika Federalna Niemiec*, skarga nr 1128/17; wyrok ETPCz z dnia 25 listopada 2021 r., *Mucha v. Słowacja*, skarga nr 63703/19, pkt 50–68.

31 Uchwała SN z dnia 26 kwietnia 2007 r., I KZP 9/07, OSNKW 2007, nr 5, poz. 39, z glosami aprobującymi E. Skrętowicza, P. Strzelca „*Ius Novum*” 2008, nr 3, s. 184–189, K.Z. Eichstaedta, „*Orzecznictwo Sądów Polskich*” 2008, nr 12, poz. 128, z uwagami aprobującymi R.A. Stefańskiego, *Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za 2007 r.*, „*Wojskowy Przegląd Prawniczy*” 2008, nr 2, s. 88–93 i W. Grzeszczyka, *Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego (prawo karne procesowe – z 2007 r.)*, „*Prokuratura i Prawo*” 2008, nr 4, s. 64–64.

32 Wyrok SN z dnia 2 czerwca 2011 r., III KK 328/10, LEX nr 860618.

poszczególnych dowodów, a tym samym co do winy oskarżonego w wyłączonej sprawie³³. Orzekając uprzednio w sprawie wyłączonej do odrębnego rozpoznania, czyni ustalenia w sferze faktycznej i prawnej. Gdyby więc w postępowaniu wyłączonym sędzia doszedł do wniosków przeciwnych niż te, które legły u podstaw wcześniejszego wyroku, zostałby w istocie zmuszony do zakwestionowania swego poprzedniego wyroku. Sytuacja taka stwarzałaby zagrożenie pojawienia się nastawienia psychicznego ukierunkowanego na podtrzymanie uprzednio podjętej decyzji³⁴.

Znaczenie ma nie tylko ocena bezstronności w jej subiektywnym aspekcie, ale także ocena standardu bezstronności obiektywnej i zewnętrznej. Orzeczenie o winie osób współdziałających w popełnieniu przestępstwa prowadzić może do wytworzenia przeświadczenia, choćby niesłusznego, że sprawa jest dla oskarżonego przegrana już w momencie jej rozpoczęcia. Sędzia będzie więc postrzegany jako osoba, która ma wyrobiony pogląd w danej sprawie przed jej rozpoczęciem. Trafnie w piśmiennictwie wskazuje się, że jeśli orzekając w sprawie wyłączonej, sędzia, wydając wyrok skazujący w sprawie, z której została ona wyłączona, przesądza o istnieniu grupy lub związku przestępczego bądź o istnieniu porozumienia między uczestnikami akcji przestępczej, choćby czynił to na podstawie odrębnego materiału dowodowego niż ten zebrany na potrzeby postępowania głównego, to trudno zaprzeczyć, że zdążył już zająć merytoryczne stanowisko względem kwestii, które miałyby następnie badać w wyłączonym procesie³⁵.

Nie przekonuje argument, że sprawa toczy się o ten sam czyn lub ściśle powiązany z wcześniej osądzonym czynem, a rozdzielenie sprawy było uzasadnione względami prakseologicznymi, a nie merytorycznymi. Sędzia orzekający w sprawie przed jej rozdzieleniem orzekałby wobec wszystkich oskarżonych³⁶.

W literaturze przyjmuje się, że sędzia osądzający sprawę choćby jednego ze współoskarżonych, który zdecydował się skorzystać z instytucji opisanej w art. 335 czy art. 387 k.p.k., zajmuje merytoryczne stanowisko co do szeregu aspektów, które następnie mają być przedmiotem rozstrzygnięcia w postępowaniu względem

33 M. Jankowski, *Wyłączenie sędziego w polskiej procedurze karnej*, Warszawa 1986, s. 29–31; E. Skrętowicz, *Glosa do uchwały składu 7 sędziów SN z dnia 30 kwietnia 1969r.*, VI KZP 54/68, „Nowe Prawo” 1970, nr 2, s. 304–306; A. Kaftal, *Glosa do uchwały składu 7 sędziów SN z dnia 30 kwietnia 1969 r.*, VI KZP 54/68, „Państwo i Prawo” 1970, nr 5.

34 M. Drewicz, *Skazanie bez rozprawy (art. 335 k.p.k.) i dobrowolne poddanie się odpowiedzialności (art. 387 k.p.k.) a przestępstwa o strukturze wielopodmiotowej*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2015, nr 3, s. 132.

35 *Ibidem*, s. 133.

36 W. Jasiński, *Przesłanki...*, s. 145.

pozostałych oskarżonych. Orzekając w sprawach wyłączonych do odrębnego rozpoznania, sędzia czyni ustalenia faktyczne co do samego faktu popełnienia określonego czynu (w tym m.in. co do istnienia grupy przestępczej czy wspólnego porozumienia między współsprawcami), co do jego obrazu prawnego (bezprawności) oraz przyjmuje założenia dowodowe prowadzące do powzięcia wskazanych wyżej ustaleń. Procedowanie w sprawach, które zostały wyłączone do odrębnego rozpoznania, ze względów opisanych powyżej, czyniłoby więc z takiego sędziego *iudex suspectus* przy prowadzeniu postępowania względem pozostałych współsprawców, którzy nie zdecydowali się na skorzystanie z instytucji konsensualnego zakończenia sporu³⁷. Artykuł 41 § 1 k.p.k. pozostawia wyłączenie sędziego w gestii sądu i nie gwarantuje, że w omawianym wypadku to nastąpi.

Orzekanie w powtórnie rozpoznawanej sprawie w I lub w II instancji sędziego, który uczestniczył w składzie sądu odwoławczego

Z art. 40 § 1 pkt 6 k.p.k. dotyczącego wyłączenia sędziego, jeżeli brał udział w wydaniu zaskarżonego orzeczenia lub wydał zaskarżone zarządzenie, nie wynika, że sędzia, który orzekał w sądzie odwoławczym o uchyleniu orzeczenia i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania, ulega wyłączeniu od udziału w tej sprawie rozpoznawanej ponownie w sądzie II instancji³⁸. Przepis ten nie wyłącza możliwości nawet kilkakrotnego orzekania przez tego samego sędziego w tej samej sprawie w II instancji³⁹. Zakazu takiego nie można nawet wyprowadzić w drodze analogii, skoro nie można – jak wyżej wskazano – tego przepisu interpretować rozszerzająco⁴⁰. Sąd Najwyższy poszedł jeszcze dalej, stwierdzając, że nie stanowi takiej podstawy wyłączenia także art. 41 § 1 k.p.k. Organ ten *expressis verbis* uznał: „Sędzia lub

37 M. Drewicz, *Skazanie bez rozprawy...*, s. 131–132.

38 Tak A. Murzynowski, *Glosa do postanowienia SN z dnia 11 grudnia 2002 r.*, V KK 135/02, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2004, nr 2, poz. 25; W. Jasiński, *Wyłączenie sędziego...*, s. 137; J. Kosonoga, w: R.A. Stefański, S. Zabłocki (red.), *Kodeks postępowania karnego...*, s. 576.

39 A. Murzynowski, *Glosa do postanowienia SN z dnia 23 lutego 1963 r.*, V KO 18/63, „Państwo i Prawo” 1964, nr 5–6, s. 971; A. Murzynowski, *Glosa do postanowienia SN z dnia 11 grudnia 2002 r.*, V KK 135/02...; W. Jasiński, *Wyłączenie sędziego...*, s. 137; D. Świecki, w: D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego...*, s. 241; wyrok SN z dnia 13 września 1971 r., III KR 129/71, OSNPG 1972, nr 4, poz. 76; wyrok SN z dnia 6 lutego 1997 r., II KKN 138/96, OSNKW 1997, nr 7–8, poz. 62; postanowienie SN z dnia 24 stycznia 2002 r., III KKN 384/01, LEX nr 53023; postanowienie SN z dnia 17 października 2012 r., IV KK 192/12, LEX nr 1226733; postanowienie SN z dnia 2 października 2013 r., WK 15/13, LEX nr 1424905.

40 E. Skrętowicz, *Podstawy wyłączenia sędziego z mocy prawa w świetle orzecznictwa i doktryny*, „Annales UMCS. Sekcja G” 1969, nr 11, s. 345.

sędziowie, który (którzy) uprzednio orzekał (orzekali) w tym składzie, uchylając poprzedni wyrok sądu pierwszej instancji, sam w sobie nie oznacza jeszcze, aby zaistniała przez to okoliczność podważająca bezstronność i obiektywizm owego sędziego czy sędziów przy rozpoznawaniu obecnie apelacji od kolejnego wyroku sądu meriti. (...) Muszą zatem zaistnieć dodatkowo i odrębnie jakieś okoliczności, które mogą zasadnie wskazywać, że można powątpiewać w bezstronność danego sędziego⁴¹.

Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 40 § 1 pkt 7 k.p.k. w zakresie, w jakim nie przewiduje wyłączenia sędziego z mocy prawa od ponownego udziału w postępowaniu apelacyjnym, jeżeli sędzia w tej sprawie brał udział w wydaniu orzeczenia uchylającego wyrok sądu I instancji i przekazującego sprawę temu sądowi do ponownego rozpoznania, jest zgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji. Uzasadnia to tym, że brak obowiązku wyłączenia sędziego z mocy prawa w sytuacji, gdy brał on udział w uchyleniu wyroku w postępowaniu apelacyjnym i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania, a następnie, na skutek apelacji, ponownie orzeka w tej sprawie, mieści się w gwarantowanym konstytucyjnie standardzie prawa do bezstronnego sądu. Wyłączenie sędziego z mocy prawa jest rozwiązaniem wyjątkowym i z tego powodu powinno obejmować wyłącznie nadzwyczajne sytuacje, które silnie przemawiają za koniecznością powstrzymania się sędziego od udziału w danej sprawie. Zauważył, że sędzia, uczestnicząc w pierwszym postępowaniu apelacyjnym, które kończy się uchyleniem wyroku sądu I instancji i przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania, co do zasady nie wyrabia sobie jednoznacznego poglądu na temat sprawstwa i winy oskarżonego, skoro na gruncie obowiązujących przepisów uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania następuje w sytuacji, gdy sąd odwoławczy w oparciu o materiał dowodowy zebrany przez sąd I instancji nie może wydać merytorycznego orzeczenia. Przekazując sprawę do ponownego rozpoznania, sąd odwoławczy nie może formułować sugestii co do kierunku ustaleń faktycznych, oceny dowodów, a także sposobu merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy. Tym bardziej nie może zajmować stanowiska w sprawie sprawstwa czy winy oskarżonego. Wszelkie tego rodzaju sugestie nie są wiążące dla sądu I instancji. Jednocześnie sąd odwoławczy przy ponownym rozpoznaniu

41 Wyrok SN z dnia 1 lutego 2008 r., V KK 231/07, OSNKW 2008, nr 4, poz. 27, z głosem częściowo krytyczną J. Potulskiego, „Gdańskie Studia Prawnicze. Przegląd Orzecznictwa” 2008, nr 4, s. 115–122; wyrok SN z dnia 22 października 2002 r., II KK 202/02, „Prokuratura i Prawo – wkładka” 2003, nr 6, poz. 10; postanowienie SN z dnia 13 stycznia 2004 r., V KK 170/03, OSNwSK 2004, nr 1, poz. 87; postanowienie SN z dnia 19 listopada 2009 r., III KK 153/09, OSNKW 2010, nr 4, poz. 35, z głosem aprobującą K. Skorupki, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2010, nr 1, s. 707–708; postanowienie SN z dnia 27 maja 2021 r., I KO 1/21, LEX nr 3316875.

sprawy kontroluje prawidłowość ustaleń poczynionych przez sąd I instancji na podstawie uzupełnionego materiału dowodowego⁴².

W doktrynie argumentuje się, że w praktyce wyznaczanie sędziego po raz wtóry do tej samej sprawy jest nawet regułą, bowiem zakłada się, iż nikt inny nie jest w stanie lepiej skontrolować, czy sąd I instancji w całej rozciągłości zastosował się do zapatrywań prawnych i wskazań udzielonych przy uchynieniu pierwszego orzeczenia⁴³. Zasadnie taka praktyka została poddana krytyce jako niedopuszczalna wówczas, gdy w motywach wyroku kasatoryjnego sędzieja przedstawił swoje zapatrywanie w przedmiocie zasadności odpowiedzialności karnej oskarżonego lub co do kwalifikacji prawnej czynu⁴⁴. Ponadto – co wskazuje się w judykaturze – bezstronność zachodzi wówczas, gdy sędzia przed wydaniem orzeczenia w danej sprawie uzewnętrzniał swój pogląd na sprawę przed wydaniem orzeczenia⁴⁵ lub niejako z góry zajął określone stanowisko co do istoty sprawy, szczególnie jeśli ujawnił je w innym orzeczeniu⁴⁶. Podstawę do wyłączenia sędziego stwarza każda okoliczność mogąca wywołać wątpliwość co do jego bezstronności, wynikająca nie tylko ze sfery życia prywatnego, ale również ze sfery urzędowej⁴⁷.

Sytuacja taka nie powinna mieć miejsca, zwłaszcza że w motywach orzeczenia kasatoryjnego sędzieja w jakimś stopniu wyraża swoje zapatrywania także w przedmiocie odpowiedzialności karnej oskarżonego lub innej kwalifikacji prawnej czynu. Sędzia, uchylając orzeczenie, wyraził już swój pogląd i jest w pewnym sensie zaangażowany w sprawę⁴⁸.

De lege lata brak jest też normatywnego uzasadnienia do wyłączenia sędziego od rozpoznania ponownie sprawy w I instancji, który uchylił orzeczenie i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania⁴⁹. W orzecznictwie podkreśla się: „Nie powinno dochodzić do tak kuriozalnych sytuacji, by sędzia uczestniczący w wydaniu orzeczenia sądu odwoławczego, uchylającego wyrok sądu pierwszej instancji i przekazującego sprawę do ponownego rozpoznania, wydawał następnie orzeczenie w tej samej sprawie w sądzie pierwszej instancji. Sędzia powinien być wyłączony

42 Wyrok TK z dnia 16 kwietnia 2015 r., SK 66/13, OTK-A 2015, nr 4, poz. 47.

43 P. Hofmański (red.), *Kodeks postępowania karnego...*, s. 265; P. Hofmański, S. Zabłocki, *Elementy metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 2006, s. 388.

44 P. Hofmański, S. Zabłocki, *Elementy metodyki...*, s. 388.

45 Postanowienie SN z dnia 24 września 2008 r., III KK 73/08, OSNwSK 2008, nr 1, poz. 1923.

46 Wyrok SN z dnia 6 listopada 2007 r., V KK 33/07, OSNwSK 2007, nr 1, poz. 2472.

47 Postanowienie SA w Krakowie z dnia 24 kwietnia 2007 r., II AKo 111/07, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2007, nr 4, poz. 32.

48 E. Skrętowicz, *Podstawy wyłączenia...*, s. 346.

49 J. Grajewski, P. Rogoziński, w: S. Steinborn (red.), *Kodeks postępowania karnego...*, art. 40, teza 6.

z mocy prawa od udziału w sprawie ponownie rozpoznawanej przed sądem pierwszej instancji, gdy uprzednio brał udział w wydaniu, w tej samej sprawie, orzeczenia sądu odwoławczego, w następstwie którego doszło do jej ponownego rozpoznania. Co prawda, ustawodawca nie wymienił takiej sytuacji w art. 40 § 1 k.p.k., to jednak względem zasady bezstronności sądu skłania do wyrażenia poglądu, że wyłączenie sędziego od orzekania w takiej sprawie winno następować na podstawie tego przepisu, aby uwolnić go od pokusy sugerowania się treścią poprzednio wydanego w instancji odwoławczej orzeczenia⁵⁰. Niewątpliwie sędzia taki nie powinien ponownie orzekać, lecz do jego wyłączenia brak jest podstawy normatywnej w art. 40 § 1 k.p.k. Organ ten zdawał sobie sprawę z kontrowersyjności tego stwierdzenia, skoro dodał: „Nawet gdyby powyższej sytuacji nie zaliczyć w drodze wykładni do okoliczności powodujących wyłączenie sędziego z mocy prawa, to na pewno należy ją rozważać jako instytucję wskazaną w art. 41 § 1 k.p.k.”

Słusznie postuluje się, by sędzia, który uczestniczył w wydaniu orzeczenia uchylającego wyrok sądu I instancji, nie brał udziału w ponownym rozpoznawaniu sprawy w sądzie I instancji⁵¹ oraz po raz drugi w postępowaniu odwoławczym⁵², a doprowadzić do tego może dodanie tej okoliczności do katalogu przyczyn wyłączających sędziego z mocy prawa. Nie przemawia przeciwko tej propozycji argumentacja, że wydanie orzeczenia jakiegokolwiek treści samo przez się nie świadczy o istnieniu osobistego stosunku sędziego, który w tym uczestniczył, ani do uczestników postępowania, ani do przedmiotu orzekania, bowiem jest następstwem dokonania oceny sprawy, choćby błędnej, a nie pochodną osobistego stosunku sędziego do osób uczestniczących w sprawie bądź do jej przedmiotu; nie kreuje to osobistego stosunku sędziego do uczestników sprawy i na przyszłość⁵³.

50 Wyrok SA w Katowicach z dnia 28 września 2004 r., II AKA 292/04, „Prokuratura i Prawo – wkładka” 2005, nr 10, poz. 22, z głosem częściowo krytyczną K. Papke-Olszauskas, „Gdańskie Studia Prawnicze. Przegląd Orzecznictwa” 2006, nr 1, s. 99–104.

51 K. Papke-Olszauskas, *Głosa do wyroku SA Katowicach z dnia 28 września 2004 r., II AKA 292/04*, „Gdańskie Studia Prawnicze. Przegląd Orzecznictwa” 2006, nr 1, s. 103–104.

52 *Materiały z dyskusji nad projektem kodeksu postępowania karnego*, t. I, Część ogólna [powielone], Warszawa 1967, s. 931; E. Skrętowicz, *Podstawy wyłączenia...*, s. 346.

53 J. Skorupka, *Głosa do postanowienia SN z dnia 19 listopada 2009 r., III KK 153/09*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2010, nr 10, s. 707; postanowienie SA w Krakowie z dnia 20 września 2000 r., II AKO 84/00, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2000, nr 9, poz. 35.

Orzekanie w przedmiocie odszkodowania za niesłuszne skazanie, niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie

Nie ulega wątpliwości, że nie podlega wyłączeniu z mocy prawa od udziału w sprawie o odszkodowanie za niesłuszne skazanie, niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie (art. 552 § 1 i 4 k.p.k.) sędzia, który brał udział w wydaniu merytorycznego orzeczenia stanowiącego podstawę dochodzonego roszczenia⁵⁴. Taka okoliczność nie jest przewidziana w art. 40 § 1 k.p.k. W orzecznictwie⁵⁵ i doktrynie⁵⁶ dopuszcza się wyłączenie takiego sędziego na podstawie art. 41 § 1 k.p.k., lecz nie stanowi to – ze względu na fakultatywność wyłączenia – realnej gwarancji zachowania bezstronności sędziego.

Udział sędziego, który niesłusznie skazał oskarżonego lub w jakimkolwiek stadium postępowania karnego brał udział w podejmowaniu postanowień w kwestii stosowania tymczasowego aresztowania, w orzekaniu w sprawie o odszkodowanie kłóci się z zasadą bezstronności sędziego. Wydanie wyroku skazującego lub postanowienia o tymczasowym aresztowaniu, a następnie o następstwach oczywistej bezzasadności tych orzeczeń, byłoby sprzeczne z art. 7 k.p.k. oraz oczywistym naruszeniem reguły *nemo iudex in causa sua*. Orzekanie w takiej sytuacji zmuszałoby sędziego do kwestionowania zasadności swojej wcześniejszej decyzji⁵⁷.

W związku z tym słusznie w doktrynie zwracano uwagę, że wyłączeniu od udziału w sprawie o odszkodowanie za niesłuszne skazanie, niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie powinien podlegać z mocy prawa także sędzia, który stosował lub przedłużał tymczasowe aresztowanie⁵⁸.

Inaczej trzeba ocenić sędziego uczestniczącego w składzie sądu odmawiającym uchylenia tymczasowego aresztowania; nie podlega on wyłączeniu na podstawie art. 40 § 1 pkt 7 k.p.k. od rozpoznania wniosku o odszkodowanie za to aresztowanie⁵⁹.

54 Ł. Chojniak, *Odszkodowanie za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie oraz za niesłuszne oskarżenie*, Warszawa 2013, s. 216.

55 Uchwała sądu siedmiu sędziów SN z dnia 6 kwietnia 1989 r., WZP 1/89, OSNKW 1989, nr 3–4, poz. 24, z glosami aprobującymi L. Sługockiego, „Palestra” 1991, nr 1–2, s. 52–55, W. Kubali, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1989, nr 4, s. 507–512.

56 W. Jasiński, *Bezstronność sądu...*, s. 317; Ł. Chojniak, *Odszkodowanie...*, s. 217.

57 T. Malinowski, *Wyłączenie sędziego...*, s. 157–158; W. Jasiński, *Przestanki...*, s. 144.

58 Postulat taki zgłaszał E. Skrętowicz, *Iudex inhabilis...*, s. 80; T. Malinowski, *Wyłączenie sędziego...*, s. 157–158.

59 Wyrok SA w Krakowie z dnia 10 października 2001 r., II AKa 245/01, LEX nr 51914; wyrok SA w Białymstoku z dnia 10 lipca 2014 r., II AKa 134/14, LEX nr 1511601.

Inne wypadki

Nie znajduje uzasadnienia – jak sugeruje się w doktrynie – wyłączenie sędziego z mocy prawa:

- a) w każdym wypadku podejmowania przez niego czynności w postępowaniu przygotowawczym, bowiem wykonanie niektórych czynności w tym postępowaniu w żadnym stopniu nie wpływa na przekonanie sędziego co do sposobu jej zakończenia w postępowaniu sądowym, np. w razie przesłuchania świadka w trybie art. 185a lub art. 185b k.p.k., a tylko wówczas mogłyby powstać uzasadnione zastrzeżenia co do jego bezstronności. Ponadto w myśl art. 40 § 1 pkt 4 k.p.k. sędzia jest z mocy prawa wyłączony od udziału w sprawie, jeśli prowadził postępowanie przygotowawcze, a w sytuacji określonej w art. 185a k.p.k. nie ma mowy o prowadzeniu postępowania, lecz o wykonywaniu w nim tylko określonych czynności⁶⁰. Wysłuchując zeznań, sędzia nie podejmuje żadnej decyzji o toku postępowania przygotowawczego, nie wyrabia sobie żadnego poglądu o zdarzeniach, których dotyczą zeznania, a także nie ingeruje w przebieg postępowania; jest tylko gwarantem swobodnego wypowiedzania się osoby, której depozycji wysłuchuje i o tym zaświadcza⁶¹. Wprawdzie związek łączący świadka z przesłuchującym go sędzią może wpłynąć na ocenę materiału dowodowego, pozwalając ocenić jego wiarygodność⁶², lecz wyłączenie takiego sędziego z mocy prawa trudno wyprowadzić z którejkolwiek przyczyny wymienionej w art. 40 § 1 k.p.k.⁶³;
- b) w wypadku gdy sędzia orzekł o nadanie podejrzanemu statusu świadka koronnego⁶⁴; nie ma żadnych podstaw tylko z tego powodu kwestionować jego bezstronność;
- c) w wypadku gdy w toczącej się sprawie był protokolantem lub stenografem, argumentowane tym, że ich sytuacja jest podobna do brania udziału

60 J. Potulski, *Głosa do wyroku SN z dnia 1 lutego 2008 r.*, V KK 231/07..., s. 118.

61 Wyrok SN z dnia 6 lutego 2003 r., WA 77/02, OSNwSK 2003, nr 1, poz. 292; postanowienie SA w Krakowie z dnia 11 grudnia 2007 r., II AKo 279/07, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2007, nr 12, poz. 55.

62 M. Jankowski, *Wyłączenie sędziego...*, s. 25–26.

63 Postanowienie SN z dnia 9 czerwca 2004 r., IV KK 407/03, OSNwSK 2004, nr 1, poz. 1130; L.K. Paprzycki, *Iudex inhabilis i iudex suspectus w polskim procesie karnym – po zmianach*, w: I. Nowikowski (red.), *Problemy stosowania prawa sądowego. Księga ofiarowana Profesorowi Edwardowi Skrętowiczowi*, Lublin 2007, s. 395; J. Paśkiewicz, *Wybrane zagadnienia...*, s. 168; J. Kosonoga, w: R.A. Stefański, S. Zabłocki (red.), *Kodeks postępowania karnego...*, s. 577–578.

64 Tak J. Kościerzyński, *Świadek koronny w świetle nowych regulacji*, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 4, s. 73.

w sprawie w charakterze oskarżyciela obrońcy lub biegłego⁶⁵. Protokolant lub stenograf nie jest stroną postępowania, a jego rola jest pomocnicza i w związku z tym nie ma pełnego wglądu w materiały zgromadzone w postępowaniu. Nie bierze zatem udziału w sprawie, a sporządzając protokół rozprawy, protokół ogłoszenia wyroku lub występując w charakterze protokolanta w części wstępnej samego orzeczenia, wykonuje czynność techniczną i nie decyduje o treści orzeczenia⁶⁶;

- d) co do orzekania w instancji odwoławczej w przedmiocie zgody na kontrolę i utrwalanie rozmów telefonicznych w trybie operacyjnym, sędzia orzekał w przedmiocie kontroli operacyjnej, uzasadniane tym, że prowadzi to do sytuacji, w której ci sami sędziowie zarządzający stosowanie kontroli operacyjnej, a więc dokonujący czynności mających na celu wykrywanie i uzyskiwanie dowodów popełnienia przestępstw przez określone osoby, następnie rozstrzygają w przedmiocie zasadności i legalności zastosowania wobec tych osób środków zapobiegawczych, co zdaje się naruszać konstytucyjne i konwencyjne standardy rzetelnego postępowania karnego oraz godzi w poziom ochrony podstawowych praw człowieka⁶⁷;
- e) w wypadku gdy w tej samej sprawie sędzia występował w charakterze przedstawiciela społecznego⁶⁸. Słusznie w literaturze podkreśla się, że przedstawiciel społeczny nie jest ani stroną postępowania, ani przedstawicielem strony⁶⁹; jest wyrazicielem interesu społecznego.

Niewątpliwie nie powinni orzekać w sprawie sędziowie, których łączą związki określone w art. 40 § 1 pkt 2 i 3 k.p.k.⁷⁰, lecz problem ten może być rozwiązany w drodze organizacyjnej.

---

65 M. Jankowski, *Instytucja wyłączenia sędziego w polskim procesie karnym*, „Nowe Prawo” 1986, nr 9, s. 66; T. Malinowski, *Wyłączenie sędziego...*, s. 147.

66 Uchwała SN z dnia 19 listopada 1982 r., VI KZP 24/82, OSNKW 1983, nr 3, poz. 16; postanowienie SN z dnia 13 lipca 2005 r., II KK 378/04, OSNKW 2005, nr 10, poz. 100; R.A. Stefański, *Protokolant w postępowaniu karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 11, s. 70; J. Kosonoga, w: R.A. Stefański, S. Zabłocki (red.), *Kodeks postępowania karnego...*, s. 572.

67 M. Tomkiewicz, *Podstuchy operacyjne w orzecznictwie sądowym*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 4, s. 169.

68 T. Malinowski, *Wyłączenie sędziego...*, s. 147; W. Jasiński, *Bezstronność sądu...*, s. 293–294.

69 W. Jasiński, *Przesłanki...*, s. 128.

70 *Ibidem*, s. 130.

Podsumowanie

Przeprowadzone rozważania w pełni potwierdziły konieczność – w celu zwiększenia gwarancji bezstronności sądu – rozbudowania okoliczności powodujących wyłączenie sędziego z mocy prawa od udziału w sprawie (*iudex inhabilis*). Doprowadziły one do wniosku, że sędzia nie powinien orzekać w sprawach, w których: 1) stosował lub przedłużał tymczasowe aresztowania w postępowaniu przygotowawczym; 2) przekazał sprawę prokuratorowi w celu uzupełnienia śledztwa lub dochodzenia; 3) orzekał w sprawie, z której wyłączono materiały do odrębnego prowadzenia w stosunku współdziałających w popełnieniu przestępstwa; 4) orzekał w składzie sądu odwoławczego, który uchylił orzeczenie i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania – co do powtórnego jej rozpoznawania zarówno w sądzie II, jak i I instancji; 5) orzekał w sprawie, z którą jest związane postępowanie o odszkodowania za niesłuszne skazanie albo niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie.

Bibliografia

- Chojniak Ł., *Odszkodowanie za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie oraz za niesłuszne oskarżenie*, Warszawa 2013.
- Cora Ł., *Glosa do postanowienia SN z dnia 18 września 2013 r., V KZ 55/13*, „Gdańskie Studia Prawnicze. Przegląd Orzecznictwa” 2015, nr 2, s. 84–92.
- Cora S., *Glosa do uchwały SN z dnia 20 czerwca 1991 r., I KZP 10/91*, „Przegląd Sądowy” 1992, nr 11–12, s. 147–149.
- Czarnecki P., Ważny A., w: A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2023.
- Doda Z., *Zażalenie w procesie karnym*, Warszawa 1985.
- Drewicz M., *Skazanie bez rozprawy (art. 335 k.p.k.) i dobrowolne poddanie się odpowiedzialności (art. 387 k.p.k.) a przestępstwa o strukturze wielopodmiotowej*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2015, nr 3, s. 117–136.
- Eichstaedt K.Z., *Glosa do uchwały SN z dnia 26 kwietnia 2007 r., I KZP 9/07*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2008, nr 12, poz. 128.
- Grajewski J., Rogoziński P., w: S. Steinborn (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, t. 1, LEX/el. 2016.
- Gronowska B., *Sprawa Nortier przeciwko Holandii – problem bezstronności w rozumieniu art. 6 § 1 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, „Palestra” 1984, nr 3–4, s. 116–122.
- Grzegorzczak T., *Glosa do uchwały SN z dnia 20 czerwca 1991 r., I KZP 10/91*, „Państwo i Prawo” 1993, nr 6, s. 112–115.

- Grzegorzczuk T., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, Artykuły 1–467, Warszawa 2014.
- Grzeszczyk W., *Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego (prawo karne procesowe – z 2007 r.)*, „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 4, s. 54–82.
- Hofmański P., Zabłocki S., *Elementy metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 2006.
- Hofmański P. (red.), *Kodeks postępowania karnego*, t. 1, *Komentarz do artykułów 1–296*, Warszawa 2007.
- Jankowski M., *Instytucja wyłączenia sędziego w polskim procesie karnym*, „Nowe Prawo” 1986, nr 9, s. 59–71.
- Jankowski M., *Wyłączenie sędziego w polskiej procedurze karnej*, Warszawa 1986.
- Jasiński W., w: J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Jasiński W., w: P. Wiliński (red.), *System Prawa Karnego Procesowego*, t. III, cz. 2, *Zasady procesu karnego*, Warszawa 2014.
- Jasiński W., *Bezstronność sądu i jej gwarancje w polskim procesie karnym*, Warszawa 2009.
- Jasiński W., *Przesłanki wyłączenia sędziego z mocy prawa na tle orzecznictwa i piśmiennictwa karnoprocesowego*, w: L. Bogunia (red.), *Nowa kodyfikacja prawa karnego*, t. XIX, Wrocław 2006.
- Kaftal A., *Glosa do uchwały SN z dnia 30 kwietnia 1969 r.*, VI KZP 54/68, „Państwo i Prawo” 1970, nr 5, s. 823–830.
- Kmieciak R., *Glosa do uchwały SN z dnia 30 września 2003 r.*, I KZP 26/03, „Państwo i Prawo” 2004, nr 6, s. 124–128.
- Kosonoga J., w: R.A. Stefański, S. Zabłocki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, Warszawa 2017.
- Kościerzyński J., *Świadek koronny w świetle nowych regulacji*, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 4, s. 58–77.
- Kruk E., w: Z. Kwiatkowski (red.), *System Prawa Karnego Procesowego*, t. V, *Sądy i inne organy postępowania karnego*, Warszawa 2015.
- Kubala W., *Glosa do uchwały składu 7 sędziów SN z dnia 6 kwietnia 1989 r.*, WZP 1/89, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1989, nr 4, s. 507–512.
- Malinowski T., *Wyłączenie sędziego w nowej kodyfikacji prawa karnego procesowego w Polsce*, w: P. Kruszyński (red.), *Nowe uregulowania prawne w Kodeksie postępowania karnego z 1997 r.*, Warszawa 1999.
- Materiały z dyskusji nad projektem kodeksu postępowania karnego*, t. I, *Część ogólna* [powielone], Warszawa 1967.
- Murzynowski A., *Glosa do postanowienia SN z dnia 11 grudnia 2002 r.*, V KK 135/02, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2004, nr 2, poz. 25.

- Murzynowski A., *Glosa do postanowienia SN z dnia 23 lutego 1963 r.*, V KO 18/63, „Państwo i Prawo” 1964, nr 5–6, s. 971–979.
- Paluszkiwicz H., w: K. Dudka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2023.
- Papke-Olszauskas K., *Glosa do wyroku SA Katowicach z dnia 28 września 2004 r.*, II AKA 292/04, „Gdańskie Studia Prawnicze. Przegląd Orzecznictwa” 2006, nr 1, s. 99–104.
- Papke-Olszauskas K., *Wyłączenie uczestników procesu karnego*, Gdańsk 2007.
- Paprzycki K., *Iudex inhabilis i iudex suspectus w polskim procesie karnym – po zmianach*, w: I. Nowikowski (red.), *Problemy stosowania prawa sądowego. Księga ofiarowana Profesorowi Edwardowi Skrętowiczowi*, Lublin 2007.
- Paśkiewicz J., *Wybrane zagadnienia instytucji świadka koronnego w świetle Konstytucji RP i Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2004, nr 1, s. 131–146.
- Potulski J., *Glosa do wyroku SN z dnia 1 lutego 2008 r.*, V KK 231/07, „Gdańskie Studia Prawnicze. Przegląd Orzecznictwa” 2008, nr 4, s. 115–122.
- Rogacka-Rzewnicka M., w: D. Szumiło-Kulczycka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, LEX/el. 2022.
- Rogalski M., *Niezawisłość sędziowska w postępowaniu karnym*, Lublin 2000.
- Skorupka J., *Glosa do postanowienia SN z dnia 19 listopada 2009 r.* III KK 153/09, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2010, nr 10, s. 706–710.
- Skorupka J., *Glosa do uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego – Izba Karna z dnia 13 czerwca 2023 r.*, I KZP 22/22, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2024, nr 1, s. 51–56.
- Skrętowicz E., *Glosa do uchwały SN z dnia 30 kwietnia 1969 r.*, VI KZP 54/68, „Nowe Prawo” 1970, nr 2, s. 304–305.
- Skrętowicz E., *Iudex inhabilis i iudex suspectus w polskim procesie karnym*, Lublin 1994.
- Skrętowicz E., *Podstawy wyłączenia sędziego z mocy prawa w świetle orzecznictwa i doktryny*, „Annales UMCS. Sekcja G” 1969, nr 11.
- Skrętowicz E., Strzelec P., *Glosa do uchwały SN z dnia 26 kwietnia 2007 r.*, I KZP 9/07, „Ius Novum” 2008, nr 3, s. 184–189.
- Sługocki L., *Glosa do uchwały składu 7 sędziów SN z dnia 6 kwietnia 1989 r.*, WZP 1/89, „Palestra” 1991, nr 1–2, s. 52–55.
- Sługocki L., *Glosa do uchwały SN z dnia 20 czerwca 1991 r.*, I KZP 10/91, „Palestra” 1992, nr 3–4, s. 103–106.
- Sługocki L., *Glosa do uchwały SN z dnia 20 czerwca 1991 r.*, I KZP 10/91, „Przegląd Sądowy” 1992, nr 11–12, s. 142–146.
- Stefański R.A., *Protokolant w postępowaniu karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 11, s. 64–73.
- Stefański R.A., *Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za 2007 r.*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2008, nr 2, s. 81–130.

- Stefański R.A., *Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za lata 1991–1993*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1995, nr 2, s. 55–96.
- Stefański R.A., *Tymczasowe aresztowanie i związane z nim środki przymusu w nowym kodeksie postępowania karnego*, w: *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks postępowania karnego. Krótkie komentarze*, z. 6, Warszawa 1997.
- Świecki D., w: D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, Art. 1–424, Warszawa 2024.
- Tobor Z., *Bezstronność sędziego*, „Przegląd Sądowy” 2005, nr 6, s. 3–15.
- Tomkiewicz M., *Podśluchy operacyjne w orzecznictwie sądowym*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 4, s. 153–172.
- Wąsek-Wiaderek M., Wiliński P., *Konstytucyjne i konwencyjne gwarancje*, „Przegląd Sądowy” 2023, nr 10, s. 114–126.

Expanding the grounds for excluding a judge by operation of law as a way to strengthen the guarantee of court impartiality in the Polish criminal process

Abstract

The purpose of this article is to identify other reasons for legally disqualifying a judge, beyond those specified in Article 40(1) of the Code of Criminal Procedure. The research thesis provides that it is necessary to enhance the guarantees of court impartiality by expanding the list of circumstances that legally disqualify a judge from participating in a case. The discussion relies on the method of investigation of the law in force and of views of legal scholars and commentators. It reveals that a judge should be excluded by operation of law from participating in a case in which he or she has done the following: applied or extended pre-trial detention in preparatory proceedings, referred the case to the prosecutor for supplementing the investigation or inquiry, ruled in a case from which materials were excluded for separate proceedings in relation to persons collaborating in committing a crime – as regards this case, ruled in an appellate court panel that reversed the judgment and referred the case for re-examination (be it in second or first instance), ruled in a case related to proceedings for compensation for an unjust conviction or a clearly unjust pre-trial detention or arrest.

Keywords: absolute grounds for exclusion, guarantees of impartiality, *de lege ferenda* postulates, exclusively by the judge, exclusively by operation of law

CYTOWANIE

Stefański R.A., *Rozszerzenie przyczyn wyłączenia sędziego z mocy prawa jako wzmocnienie gwarancji bezstronności sądu w polskim procesie karnym*, „Acta Iuris Stetinensis” 2025, nr 5 (56), 185–206, DOI: 10.18276/ais.2025.56-08.